

اصول پیاده‌سازی فناوری در کتابداری و دانش‌شناسی

ساخت مجموعه، دیجیتال‌سازی اسناد، مدیریت کیفی و ارزیابی
کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی

دستر شهزاد نیاکان

انتشارات «پیش»

۱۳۹۵

سرشناسه	نیاکان، شهرزاد، ۱۳۵۰ -
عنوان و نام پدیدآور	اصول پیاده‌سازی فناوری در کتابداری و دانش‌شناسی: ساخت مجموعه، دیجیتال‌سازی اسناد، مدیریت کیفی و ارزیابی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی / شهرزاد نیاکان.
مشخصات نشر	تهران: دبیزش، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۲۴۵ ص: جدول، نمودار.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۷۷۱۲-۸۳-۵ ریال ۱۸۰۰۰۰
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	ص. ع. به انگلیسی: Shahrzad Niakan. Fundamentals about implementation of technology in librarianship and knowledge science...
یادداشت	کتابنامه: ص. [۲۴۱]-۲۴۵.
موضوع	کتابخانه‌های الکترونیکی — مجموعه‌سازی
موضوع	Digital libraries -- Collection development
موضوع	کتابخانه‌های الکترونیکی — طراحی
موضوع	Digital libraries -- Design
موضوع	کتابخانه‌های الکترونیکی — برنامه‌ریزی
موضوع	Digital libraries -- Planning
موضوع	شبکه‌های اطلاع‌رسانی کتابخانه
موضوع	Library information network
موضوع	کتابخانه‌ها — مدیریت
موضوع	Library administration
موضوع	کتابخانه‌ها — آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی)
موضوع	(Library science -- Examinations, questions, etc.) (high level)
رده بندی کنگره	۴۰۸ / ۹۰۵ ZA
رده بندی دیویی	۲۵/۲۸۴
شماره کتابشناسی ملی	۴۲۴۸۰۱۴

شابک: ۵ - ۸۳ - ۷۷۱۲ - ۹۶۴ - ۹۷۸

عنوان: اصول پیاده‌سازی فناوری در کتابداری و دانش‌شناسی

تالیف: دکتر شهرزاد نیاکان

ویراستار فنی: ابوالفضل هاشمی

صفحه‌آرا و طراح جلد: رحیم کبیر صابر

ناشر: انتشارات دبیزش

چاپخانه: آراین

لیتوگرافی: دریا

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۸۰۰۰۰ ریال

مرکز پخش: شرکت اطلاع‌رسانی و خدمات کتابداری جابار-۸۸۹۰۳۷۹۸، ۸۸۸۹۹۶۸۰

© حق چاپ و نشر برای انتشارات دبیزش محفوظ است.

فهرست مطالب

۱۱	فهرست نمودارها و اشکال
۱۳	فهرست جداول
۱۵	پیشگفتار
۱۷	فصل اول: مرور مفاهیم
۱۷	۱-۱. داده
۱۷	۲-۱. اطلاعات
۱۸	۳-۱. مدیریت دانش
۱۸	۴-۱. فناوری اطلاعات
۱۹	۵-۱. خدمات اطلاعاتی
۱۹	۶-۱. نظام اطلاعاتی
۲۰	۷-۱. مراحل ارائه خدمات اطلاعاتی در یک نظام اطلاعاتی
۲۲	۸-۱. کنترل کیفیت و ارزیابی نظام اطلاعاتی
۲۳	۹-۱. شاخص‌های کنترل کیفیت و ارزیابی یک نظام اطلاعاتی
۲۵	فصل دوم: اصول طراحی، پیاده‌سازی و ارزیابی مراکز اطلاع‌رسانی
۲۵	۱-۲. مراحل مختلف کار یک سیستم اطلاع‌رسانی
۲۶	۲-۲. ارزیابی یک سیستم اطلاع‌رسانی
۲۶	۳-۲. تعریف مرکز اطلاع‌رسانی
۲۶	۴-۲. مشکلات و موانع استفاده از اطلاعات و نقش مراکز اطلاع‌رسانی در رفع آنها
۲۷	۵-۲. مراحل ایجاد یک طرح کسب و کار برای تأسیس یک مرکز اطلاع‌رسانی
۲۸	۶-۲. مراحل ایجاد یک مرکز اطلاع‌رسانی
۳۲	۷-۲. تحلیل نیازهای اطلاعاتی کاربران
۳۲	۸-۲. توانمندی‌های مورد انتظار برای بررسی سواد اطلاعاتی کاربران
۳۳	۹-۲. بررسی رفتار اطلاعاتی

۱۰-۲	نمونه مراکز اطلاع‌رسانی.....	۳۴
۱۱-۲	ارزیابی مراکز اطلاع‌رسانی.....	۳۵
۱۲-۲	ارزیابی تطبیقی تولیدات و خدمات هر یک از مراکز اطلاعاتی با مأموریت‌های محوله به آنها..	۳۶
۳۷	فصل سوم: اصول طراحی و پیاده‌سازی کتابخانه دیجیتال.....	
۱-۳	روند رشد و توسعه کتابخانه‌ها، متخصصان، کتابداران و کاربران.....	۳۹
۱-۱-۳	روند پیدایش کتابخانه دیجیتال و کتابخانه مجازی ^۲	۳۹
۲-۱-۳	مهارت‌ها و آموزش‌های بیست‌گانه مورد نیاز برای کارمندان کتابخانه‌های دیجیتال..	۴۱
۲-۳	انواع کتابخانه‌ها.....	۴۲
۳-۳	تفاوت کتابخانه دیجیتال و کتابخانه مجازی.....	۴۷
۴-۳	مهاوت وب و کتابخانه دیجیتال.....	۴۸
۵-۳	اهداف کتابخانه دیجیتال.....	۴۸
۶-۳	مراحل راه‌اندازی کتابخانه دیجیتال.....	۴۸
۷-۳	اصول ایجاد کتابخانه دیجیتال.....	۵۱
۸-۳	اجزای کتابخانه دیجیتال.....	۵۳
۹-۳	استفاده از مدل شیئ‌گرا برای طراحی کتابخانه دیجیتالی.....	۵۳
۱۰-۳	نگاه شیئ‌گرا به کتابخانه.....	۵۶
۱۱-۳	سطوح طراحی.....	۵۸
۱۲-۳	انواع مختلف سیستم‌های کتابخانه دیجیتال.....	۶۰
۱۳-۳	سرویس‌های کتابخانه دیجیتال.....	۶۲
۱۳-۳	لایه‌های مختلف طراحی کتابخانه دیجیتالی.....	۶۴
۱۴-۳	ساختار نظام‌یافته یک کتابخانه دیجیتالی.....	۶۵
۱۵-۳	عناصر مطرح در ایجاد کتابخانه دیجیتال.....	۶۶
۱۶-۳	قابلیت‌ها و ویژگی‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای.....	۶۷
۱۷-۳	استانداردهای نرم‌افزارهای کتابخانه‌های جدید.....	۶۹
۱۸-۳	قابلیت‌ها و ویژگی‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای جدید.....	۷۱
۱۹-۳	ارزیابی نرم‌افزار.....	۷۴
۲۰-۳	امکانات و ویژگی‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای.....	۷۴
۱۰۱	فصل چهارم: طراحی بانک اطلاعاتی در کتابخانه دیجیتال.....	
۱-۴	پایگاه اطلاعاتی.....	۱۰۴
۲-۴	ویژگی‌های بانک اطلاعاتی.....	۱۰۶
۳-۴	ضوابط طراحی بانک‌های اطلاعاتی.....	۱۰۲

۴-۴. امکانات موجود در یک کتابخانه دیجیتال و یک کتابخانه مجازی ۱۰۴

فصل پنجم: وبسایت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی ۱۰۷

۱-۵. فرایند طراحی وب ۱۰۷

۲-۵. فرایند برنامه‌ریزی استراتژیک برای وبسایت ۱۰۸

۳-۵. بررسی برنامه‌ریزی استراتژیک وبسایت کتابخانه ۱۱۰

۴-۵. موارد مشتمل در چارچوب یک خط‌مشی جامع برای وبسایت کتابخانه ۱۱۰

۵-۵. عناصری که در اغلب وبسایت کتابخانه‌ها قرار داده می‌شوند ۱۱۱

۶-۵. ساختار کلی وبسایت کتابخانه ۱۱۲

۷-۵. محتوای مهم در انتخاب ساختار کلی وبسایت و یا هر صفحه از وبسایت کتابخانه ۱۱۲

۸-۵. مهارت‌های اصلی مدیر وبسایت کتابخانه ۱۱۳

۹-۵. مهارت‌های جانبی مورد نیاز برای مدیر وبسایت کتابخانه ۱۱۳

۱۰-۵. ارزیابی وبسایت کتابخانه ۱۱۳

۱۱-۵. نکات مهم در نگهداری و روزه‌آیی وبسایت کتابخانه ۱۱۴

۱۲-۵. معماری اطلاعات ۱۱۷

۱۳-۵. ویژگی‌های ساختاری و محتوایی وبسایت‌های کتابخانه‌ای به‌طور کلی ۱۱۷

۱۴-۵. قابلیت‌های جستجو در کتابخانه‌های دیجیتالی ۱۱۸

۱۵-۵. میانجی کاربر ۱۱۹

۱۶-۵. نمونه وبسایت کتابخانه دیجیتال ۱۲۶

۱۷-۵. نمونه وبسایت کتابخانه‌های مجازی ۱۲۸

فصل ششم: معماری اطلاعات و مجموعه‌سازی در کتابخانه دیجیتال ۱۲۹

۱-۶. تقسیمات منابع کتابخانه از نظر شکل و محتوا ۱۲۹

۲-۶. تقسیمات منابع کتابخانه از نظر سهولت استفاده ۱۳۰

۳-۶. خدمات مرجع الکترونیکی در معماری اطلاعات ۱۳۰

۴-۶. خدمات مرجع ۱۳۱

۵-۶. خدمات مرجع همزمان ۱۳۲

۶-۶. فرایند مرجع ۱۳۳

۷-۶. سوال مرجع ۱۳۳

۸-۶. مصاحبه مرجع ۱۳۴

۹-۶. کتابدار مرجع^۲ ۱۳۴

۱۰-۶. سیاهه ارزیابی خدمات مرجع الکترونیکی وبسایت کتابخانه‌ها ۱۳۵

۱۱-۶. منابع مرجع ۱۳۷

۱۲-۶. ویژگی‌های منابع مرجع ۱۳۷

۱۳-۶	انواع و تعریف منابع مرجع	۱۳۸
۱۴-۶	معیارهای ارزیابی منابع مرجع اینترنتی و ارائه سیاهه واری برای ارزیابی	۱۴۱
۱۵-۶	نمونه‌هایی از مهم‌ترین منابع مرجع الکترونیکی	۱۴۶
فصل هفتم: اصول اساسی مدیریت و کنترل کیفیت در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی ... ۱۵۱		
۱-۷	وظایف مدیریت	۱۵۱
۲-۷	ویژگی سازمان کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی	۱۵۳
۳-۷	پارامترهای عمده مدیریت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی	۱۵۳
۴-۷	انتخاب تکنولوژی‌های جدید در اداره کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی	۱۵۳
۵-۷	برنامه‌ریزی راهبردی	۱۵۴
۶-۷	برای برنامه راهبردی	۱۵۵
۷-۷	روش‌ها، برنامه‌ریزی راهبردی برای استفاده از فناوری اطلاعات در کتابخانه	۱۵۸
۸-۷	فرآیند برنامه‌ریزی استراتژیک در کتابخانه‌ها	۱۵۸
۹-۷	برنامه استراتژیک: نگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران: مأموریت	۱۶۰
۱۰-۷	مدیریت و برنامه‌ریزی برای خودکارسازی کتابخانه	۱۶۳
۱۱-۷	شاخص‌های سنجش کیفیت در کتابخانه	۱۶۸
۱۲-۷	اعتبارسنجی	۱۷۱
۱۳-۷	معیاریابی	۱۷۳
۱۴-۷	انواع شاخص‌های سنجش عملکرد کتابخانه	۱۷۴
۱۵-۷	طرق مختلف تدوین شاخص‌های سنجش عملکرد خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی	۱۷۸
۱۶-۷	ویژگی‌های شاخص‌های سنجش عملکرد	۱۸۱
۱۷-۷	الگوهای سنجش کیفیت عملکرد کتابخانه‌ها	۱۸۴
۱۸-۷	مقایسه کیفیت	۲۰۶
فصل هشتم: سؤالات تشریحی و سؤالات با فرمت تستی ... ۲۰۹		
۱-۸	سؤالات تشریحی	۲۰۹
۲-۸	سؤالات با فرمت تستی	۲۲۴
فهرست منابع ... ۲۴۱		

پیشگفتار

در جلالت جهانی سران جامعه اطلاعاتی مشخص شد که چالش جهانی هزاره سوم، ساختن جامعه‌ای است که در آن همگان توان دسترسی و اشتراک اطلاعات را داشته باشند. شکاف دیجیتالی که زمانی شکاف دانش نامیده می‌شد و محور بحث آن از یک سو دسترسی به اطلاعات، منابع اطلاعاتی و فناوریهای اطلاعات و ارتباطات و از سوی دیگر داشتن دانش و مهارت‌های کافی برای استفاده بهینه از این امکانات است، پیش شرط کاهش فقر، کاهش برورسم و تحقق بازارهای پایدار جهانی است. از این رو، تأکید می‌شود که در مسیر کاهش شکاف دیجیتالی، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی باید با دانش و مهارت‌های خود، با سهولت بودن و تغییر نگرش خویش نسبت به محیط جدید، بیش از پیش، به تقویت ظرفیت‌ها بپردازند و فهرست خدماتشان را بر اساس تفکر کارکردی، بازطراحی کنند. بدین منظور، باید ابزارهای فناوری گوناگون و خدمات اطلاع‌رسانی موجود بازنگری و بررسی شود تا دریا بایم برای ارائه خدمات کتابخانه‌ای مؤثر، کدام یک باید به کار گرفته شود. لذا سیاست‌گذاران باید به نقش حیاتی که کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی می‌توانند در تحقق جامعه دانش محور و توسعه پایدار ایفا نمایند، توجه کنند.

از طرف دیگر فناوری‌های جدید، دانش و اطلاعات بی‌سابقه‌ای را در دسترس دانشمندان و استفاده‌کنندگان قرار داده است و به جای اینکه افراد را ملزم به مراجعه به مکان بخصوصی کند، اطلاعات را مستقیماً برای آنها می‌فرستد. تحقیقات متعدد

نشان می‌دهد که در شرایط حاضر مواد کتابخانه‌ای الکترونیکی به خوبی با سایر مواد کتابخانه‌ای رقابت کرده و مورد پذیرش و استقبال کتابخانه‌ها قرار گرفته است.

بر همین اساس تجربه سال‌ها تحقیق و تالیف و کار اجرایی در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی و تدریس به دانشجویان کتابداری و دانشجویان رشته فناوری اطلاعات، پدید آورنده این مجموعه را واداشت تا برای انتقال تجارب اندوخته شده کوشش نماید و این قصد، انجام رسالت تدوین کتابی جامع در این زمینه را سبب شد.

در این کتاب سعی شده است علاوه بر آموزش تئوری مطالب، به بررسی آموزش عملی ساخت یک کتابخانه دیجیتالی نیز پرداخته شود.

از آنجا که این کتاب در طی چندین سال تکمیل شده است و منابع بسیاری مورد بررسی قرار گرفته است لذا این حقیر امیدوار است در اثر جابجایی مطالب متن هیچ منبعی از فهرست منابع ز قید استفاده نباشد.

انتقال نظرات خوانندگان محترم به سبب کسب اطلاعاتی غنی‌تر در نتیجه پربارتر شدن این کتاب در ویرایش‌های بعدی خواهد بود.

نشر شرزاد نیاکان

sh.niakai@yahoo.com